

hlená, čnělka nanejvýš 0,5 mm dl., nápadně kratší než výkrojek. Semena obvykle po 1 v pouzdru. VI–VII. Chf.

2n = 48 (extra fines)

Pěstuje se jako atraktivní skalnička nápadná hustými válcovitými hrozny sytě růžově lilákových květů a světle sivozelenými ojíněnými listy. Pochází z Kavkazu.

38. *Iberis* L. — štěničník *)

Iberis LINNAEUS Sp. Pl. 648, 1753.

Lit.: PORTELA I. et MORENO M. (1984, 1985): Contribution al estudio de la semilla en el genero *Iberis* L. I, II. — Bol. Soc. Broter., ser. 2, 57: 161–167 et 58: 63–83.

Jednoleté, řidčeji dvouleté byliny nebo vytrvalé, vždyzelené polokeře. Květy v ± prodloužených nebo chocholíkovitě zkrácených hroznech; kališní lístky šikmo odstálé, vnitřní slabě vakovité; korunní lístky bílé, růžové až purpurové, dlouze nehetnaté, celokrajné, nestejně dlouhé, paprskující, vně květenství orientované 1,5–3× delší než ostatní; nektaria 4, po obou stranách vnějších tyčinek. Plody úzkopřehrádečné šesulky, jejich křídla obvykle nápadně široká. Semena po 1 v pouzdru, osemení za vlhka někdy slizovatí; klíček bokokořený. — Asi 40 druhů, převážně ve Středozemí a v Malé Asii. — Entomogam. Autogam. Anemochor.

- 1a Vytrvalé, vždyzelené, alespoň v dol. částech zdřevnatělé nízké polokeře nebo keřky se silným zdřevnatělým vícehlavým kořenem, listovými růžicemi a sterilními listnatými výhonky a větévkami 2
- b Jednoleté byliny s tenkým vřetenovitým jednohlavým kořenem, bez listových růžic a listnatých výhonků 3
- 2a Listy 2,5–5,0 (–7,0) mm šir., úzce kopisťovité, řidčeji obvejčité, ploché, tupé, nikdy osinkaté; květonosné lodyhy postranní, alespoň nejhořejší přerůstající listnatý vrchol, nezdřevnatělé, pružné a nelámavé; kališní lístky 3–4 mm dl. . . . . 1. *I. sempervirens*
- b Listy 1–2 mm šir., čárkovité až čárkovitě kopinaté, na nekvětoucích výhoncích tlusté, masité, poloválcovité, na květonosných lodyhách ploché, osinkaté; květonosné lodyhy koncové, až po květenství zdřevnatělé, křehké a lámavé; kališní lístky 2–3 mm dl. . . . . *I. saxatilis* (viz Poznámku 1)
- 3a Květy i plody v hustých, chocholíkovitě zkrácených, ± stejně dlouhých jako širokých hroznech deštníkovitého vzhledu; paprskující korunní lístky 8–15 mm dl.; šesulky 7–10 mm dl., s čnělkou 2,0–3,5 mm dl., i u zralých plodů zřetelně delší než výkrojek; listy celokrajné, řidčeji s 1–2 malými zoubky po obou stranách . . . . . 2. *I. umbellata*
- b Květy v krátkých, za plodu prodloužených, delších než širokých hroznech; paprskující korunní lístky 6–8 mm dl.; šesulky 3–5 mm dl., s čnělkou 1,0–1,5 mm dl., u zralých plodů nanejvýš ± zděli výkrojku; listy se 2–4 oddálenými tupými zuby po obou stranách, zřídka celokrajné . . . . . *I. amara* (viz Poznámku 1)

1. *Iberis sempervirens* L. — štěničník vždyzelený Tab. 39/3

Iberis sempervirens LINNAEUS Sp. Pl. 648, 1753.

Vytrvalé, vždyzelené, 20–30 cm vys. polokeře se silným zdřevnatělým vícehlavým kořenem a četnými sterilními listovými růžicemi, listnatými výhonky a větévkami. Lodyhy z poléhavé, obvykle velmi větvené báze vystoupavé, v dol. částech zdřevnatělé, s jizvami po opadálých listech. Květonosné lodyhy postranní, přímé nebo vystoupavé, jednoduché, oblé, nezdřevnatělé, pružné, nelámavé, lysé, alespoň nejhořejší přerůstající listnatý

vrchol. Listy úzce kopisťovité až kopisťovité, zřídka obvejčité, až 6 mm dl., 2,5–5,0 (–7,0) mm šir., ploché, tupé, na okrajích celokrajné, pouze drobnými chrupavčitými papilami drsné, jinak lysé, kožovité, tmavě zelené, lesklé. Květy v krátkých, chocholíkovitě zkrácených, za plodu zřetelně prodloužených řídkých hroznech; kališní lístky 3–4 mm dl.; korunní lístky křídově bílé, zřídka narůžovělé, paprskující 10–15 mm dl., až 3× delší než ostatní. Šesulky okrouhle vejčité až široce eliptické, přibližně 7 mm dl., již od báze široce křídlaté; cípy křídel trojúhelníkovité, tupé; čnělka

*) Zpracovala M. Dvořáková

1,0–2,0 mm dl., i u zralých plodů poněkud delší než výkrojek. V–VII. Chf.

$2n = 22,44$ (extra fines)

Poměrně často pěstovaná v zahradách a parcích jako okrasná trvalka. Druh původní ve Středozeří a v Malé Asii, v kultuře od 2. poloviny 17. století; dnes v mnoha kultivarech, z nichž častěji zastoupené jsou cv. Schneeflocke (rostliny přibližně 25 cm vys.; jedna z nejstarších a nejodolnějších odrůd), cv. Zwergschneeflocke (nižšího vzrůstu, s většími květy), cv. Findel (rostliny asi 20 cm vys., pěkně olistěné a bohatě kvetoucí), cv. Little Gem (nejdrobnější, asi 10 cm vys. odrůda kompaktního vzrůstu), cv. Nana (nízkého vzrůstu a bohatě kvetoucí, s úzkými čárkovitě obkopynými listy), cv. Climax (robustní, bohatě olistěná odrůda).

2. *Iberis umbellata* L. — štěničník okoličnatý

Tab. 41/1

Iberis umbellata LINNAEUS Sp. Pl. 649, 1753.

Jednoleté byliny s tenkým větvenitým kořenem. Lodyha přímá, 15–30 (–40) cm vys., slabě hranatá, v hor. části zpravidla větvená, celá obvykle lysá. Listy kopinaté až čárkovitě kopinaté, až 6 cm dl. a 1 cm šir., zašpičatělé, lysé, dol. řapíkaté, ostatní zúženou bází přisedlé, celokrajné nebo (zvláště dolní) s 1–2 malými zoubky po každé straně listu. Květy v hustých chocholíkovitých hroznech, i za plodu neprodloužených, polokulovitých, ± stejně dl. jako šir.; kališní lístky 2,5–3,5 mm dl., korunní lístky růžové, lilákové až purpurové, řidčeji bílé, paprskující 8–15 mm dl., 2–3× delší než ostatní. Plodní stopky mírně zploštělé, na bázi ztlustlé, celé krátce chlupaté. Šešulky v obrysu široce obvejčité, 7–10 mm dl., od báze zřetelně křídlaté, cípy křídel trojúhelníkovité, špičaté až dlouze špičaté; čnělka 2,0–3,5 mm dl., i u zralých plodů zřetelně delší než výkrojek. VI–VIII. Tf.

$2n = 14, 16, 18$ (extra fines)

Často se pěstuje jako letnička v okrasných

záhonech a občas zplaňuje. Pochází ze Středozeří, v kultuře od konce 16. století; dnes v několika barevných odrůdách, jako např. cv. Alba (květy bílé), cv. Purpurea (květy purpurové fialové), cv. Königin von Italien (květy lilákově růžové).

Poznámka 1: Jako okrasná trvalka se občas na skalkách pěstuje také *Iberis saxatilis* L. — štěničník skalní, vždyzelený polokeřík velmi nízkého vzrůstu (5–10 cm), s bohatě větvenými, značně zdřevnatělými a jizvami po opadálých listech sukovitými lodyhami. Dekorativní jsou sytě zelené, až 2 cm dl. listy a velké, bílé, řidčeji lehce narůžovělé květy. V kultuře se uplatňují jednak rostliny získané z volné přírody (druh pochází z vysokých výpencových pohoří j. Evropy), jednak cv. Corifolia vyznačující se téměř polštářovitým růstem, velmi tuhými listy a křídově bílými květy.

Iberis amara L. — štěničník hořký, 10–40 cm vys. bylina s bílými, řidčeji světle narůžovělými květy se občas pěstuje jako okrasná zahradní letnička. Pochází ze západního Středozeří, v kultuře od 16. století, dnes obvykle v cv. Coronaria (syn.: cv. Imperialis) s velkými květy v četných a bohatých hroznech. V semenech tohoto druhu byly nalezeny kukurbitaciny s laxativními účinky.

Poznámka 2: *Pritzelago alpina* (L.) O. KUNTZE subsp. *alpina* — řeřůška alpská pravá se u nás občas pěstuje jako polštářovitě se rozrůstající, 5–12 cm vys. skalnička vyznačující se bezlistými stvoly s řídkými hrozny bílých, 3–5 mm dl. květů a přizemními růžicemi peřenosečných, řapíkatých, temně zelených listů. Pěstují se rostliny pocházející z volné přírody, zpravidla z vysokých pohoří j. a stř. Evropy a z vysokých Karpat.

Vzácněji je v kultuře *Pritzelago alpina* subsp. *auerswaldii* (WILLK.) GREUTER et BURDET — řeřůška alpská Auerswaldova, vytvářející — ve srovnání s předcházejícím druhem — hustší, kompaktnější polštáře, má větší, mléčně bílé květy, olistěné lodyhy a užší úkrojky peřenosečných, často načervenalých listů. Pochází ze Španělska.

Poznámka 3: Zřídka se u nás jako okrasná zahradní letnička pěstuje *Ionopsidium acaule* (DESF.) REICHENB. (syn.: *Cochlearia acaulis* DESF.) — fialička bezlodyžná, jednoletá bylina jemného drobného vzrůstu s jednokvětými, 10–15 cm vys., tenkými stvoly. Listy přizemní růžice dlouze řapíkaté, s čepelí široce vejčitou až téměř okrouhlou, celokrajnou, řidčeji 3–5laločnou, květy přibližně 4 mm dl., červeně nebo modře fialové, masově růžové, světle modré nebo bílé. Uplatňuje se především v okrasných záhonech, kde vyniká obzvláště v souvislých lemech a koberecích, řidčeji na skalkách, terasách apod. Pochází z Portugalska, v kultuře od poloviny 19. století.

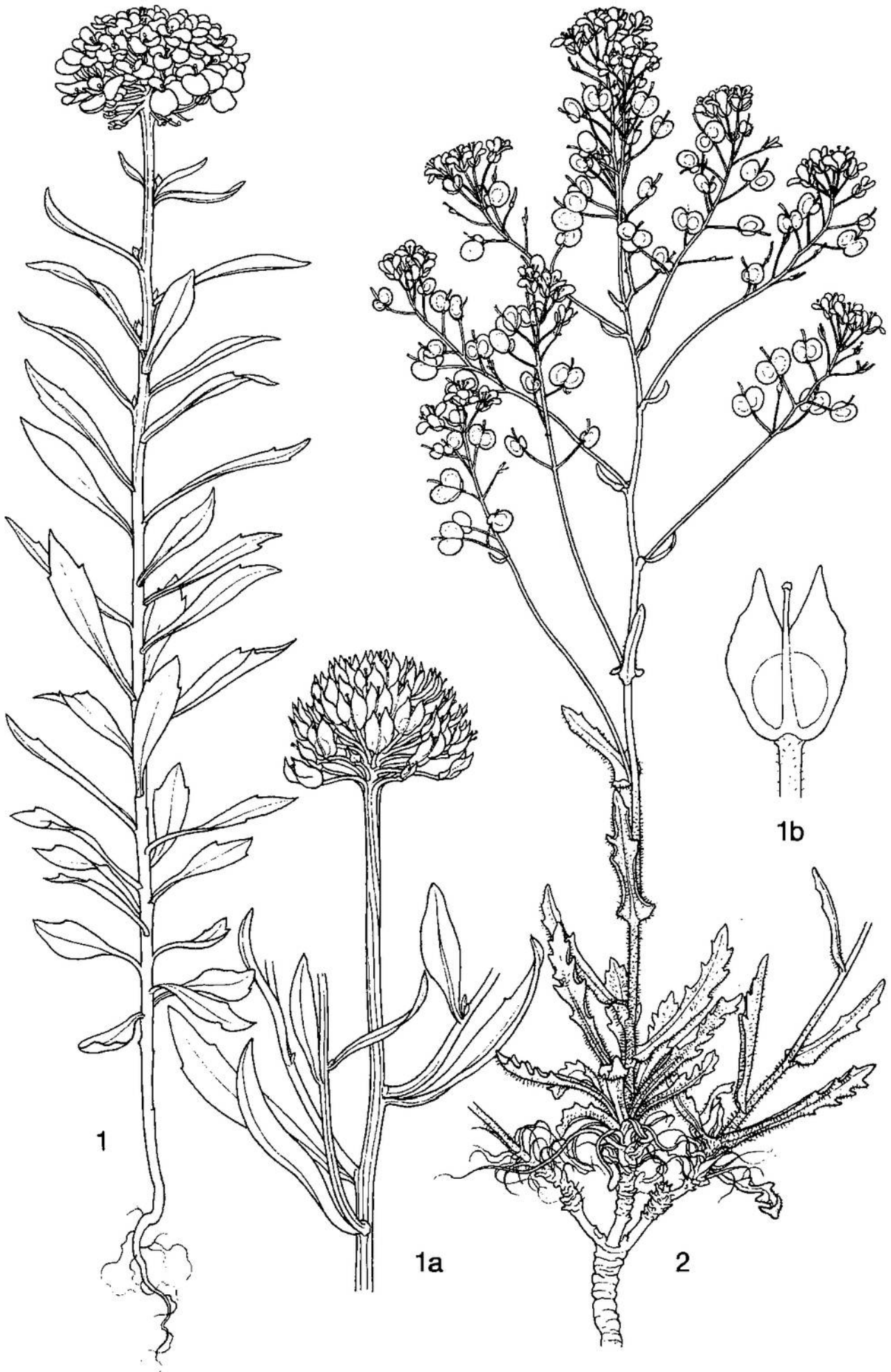
39. *Biscutella* L. — dvojštítek *)

Biscutella LINNAEUS Sp. Pl. 642, 1753. — Syn.: *Thlaspidium* MILL. Gard. Dict., ed. 4, sine p., 1754.

Lit.: MACHATSCHKI-LAURICH B. (1926): Die Arten der Gattung *Biscutella* L. sect. *Thlaspidium*. Bot. Arch. 13: 1–115. — MANTON I. (1934): The problem of *Biscutella laevigata* L. Z. Indukt. Abstammungs- u. Vererbungslehre. 67: 41–57. — MANTON I. (1937): The problem of *Biscutella laevigata* L. Ann. Bot. 1: 439–462. — HEYWOOD V. H. (1964): The *Biscutella laevigata* complex. Feddes Repert. 69: 145–147. — BRESINSKY A. et GRAU J. (1970): Zur Chorologie und Systematik im Bayerischen Alpenvorland. Ber. Bayer. Bot. Ges. 42: 101–108. — LOVE Á. et LOVE D. (1974): Nomenclatural adjustments in the Yugoslavian flora. Preslia 46: 123–128. — OLOWOKUDEJO J. D. et HEYWOOD V. H. (1984): Cytotaxonomy and breeding system of the genus *Biscutella* (Cruciferae). Plant. Syst. Evol. 145: 291–309. — PENIASTEKOVÁ M. (1987): Taxonomicko-chorologická charakteristika druhů z okruhu *Biscutella laevigata* v Československu. Acta Bot. Slov., ser. A, 10: 7–95.

*) Zpracoval P. Tomšovic

Tab. 41: 1 *Iberis umbellata*, 1a — plodenství, 1b — plod, — 2 *Biscutella laevigata* subsp. *varia*.

Tab. 39: 1 *Thlaspi perfoliatum*, 1a – plod. – 2 *T. montanum*, 2a – plod. – 3 *Iberis sempervirens*, 3a – plod.

